

EVANG. EGYZHÁZ ÉS ISKOLA.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Előfizetés díja:

Egész évre. . . 12 kor.
Fél évre. . . 6 „
Negyed évre . . 3 „
Egy szám ára 24 fill.

Felelős szerkesztő és kiadó:

V E R E S J Ó Z S E F.

Hirdetés díja:

Egész oldal . . 16 kor.
Fél oldal . . . 8 „
Negyed oldal . . 4 „
Nyolczad oldal . 2 „

A belmissióról.

Hitünk és egyházunk ereje azon okosságban is rejlett, melylyel minden időben alkalmazkodni tudott a viszonyokhoz és azokkal az eszközökkel élt, melyek legalkalmasabbak voltak a fenntartáshoz és a sikerhez. A kibontott zászló e felirattal: mindeneket megpróbáljatok, a mi jó azt megtartásatok; (Thess. 5. 21.) mindég győzelemhez vezetett.

Midőn a protestánsok kiirtása fegyveres erővel, czélul volt kitűzve és az 1523. és 1525-ik törvényczikkek „lutherani comburantur“ határozatai Belgiojoso és Bástia tábornokok által érvényesülni kezdtek, a végveszélyben Bocskay István is kénytelen volt hasonló eszközzel élni egyháza megmentésére, segítettvén hitsorsosaitól, kiknek táborában felhangzott a Luther ének: Erős várunk a mi istenünk. A siker nem maradt ki, a fiatal prot. egyház megmentetett a bécsi békekötésben 1606-ban. Midőn az egyház végveszélye parancsolta, újból siettek a protestánsok felszabadítói zászlai alá és vérök, életök kockáztatásával kivívták az egyház megmentését a nikolsburgi békében 1621-ben Bethlen Gábor és a linczi békében 1645-ben Rákóczy György alatt.

Most elnémult a harci zaj és a fegyveres erő ellen fegyveres erővel már nem kell megküzdeni. Sőt a mint hangoztatják, az egyházpolitikai törvényekben biztosítva van a vallásszabadság és az egyházak egyenlősége. Az ilyen hangoztatás igen alkalmas az elaltatásra és igen kényelmes párna a pihenésre.

De tényleg másképpen áll a dolog. A régi ellenség most nem alszik, hanem csak a harc, modora változott. Az idők jeleit és megváltozott viszonyait tekintetbe vevén, az új eszközök egész

seregével ellenünk vannak, hogy egyházunkat lealacsonyítsák és hiveink számát fogyasszák.

Az irodalom terén óriási tevékenységet fejtenek ki az ellentáborban. Milliós számra megyen azon röpiratok ára, melyeket ingyen osztanak el a nép közé és melyekben hitünk ócsárlása a főtartalom. Csak a multkor volt alkalmas ily röpiratokat olvashatni. Ott egész komolysággal állították, hogy a prot. egyház tulajdonképpen csak önámítás. Egyház csak ott lehetséges, hol törvényesen felszentelt püspök van, ki az áldozárokat felszentelheti és felhatalmazhatja a szentségek kiszolgáltatására. Miután azonban a protestánsoknak ilyen püspökei nincsenek, papjai sem lehetnek, következésképp szentségei sincsenek, tenat az egész egyházuk csak önámítás; quod erat demonstrandum! A kath. rész a vegyes házasságban is igen jó tanácsokat kap. Legelőször kísértse meg az ev. felet kath. hitre áttéríteni, ha az nem sikerülne, igyekezzék az összes gyermekeket a kath. egyház részére megmenteni és oda hatni, hogy a kath. gyermek ev. gyermek társaságába vagy ev. templomba ne jöjjön, mert ennél nagyobb bűn alig lehet. Ily tartalmú iratok forognak a nép között, mely rendesen más véleményt nem ismerve, egész áhitattal magáévá teszi az ily álokkodást.

Mily erős kath. szellem uralkodik nemcsak a leányiskolákban többnyire a nővérek vezetése alatt, de minden más kath. intézetben is, ezt észrevenni és megbánni nem egyszer volt alkalmunk. E környéken csak most, jó protestáns családból, áttért két testvér, egy fiatal ember és nővére a kath. hitre, kik az anyagi előnyöktől elcsábítva, kath. intézetekben neveltettek.

Hogy mennyit veszítünk az 1868. LIII. t.-cz. 12. §-a feladása által, azt minden hónapban lehet számokban olvasni, a mennyiben a térítvé-

nyek rendszeren a kath. fél javára állíttatnak ki. És már ezen az egy úton annyira fogy a szá- munk, hogy fennállásunk komolyan veszélyeztetve van.

Hangya szorgalmat fejtenek ki az egyesü- tek terén. Ott áll fenn a rózsakoszorú, — a Jézus- sziv, — a Mária-féle egyesületek. A legényegye- sületek szintén ügyesen dolgoznak, — a kié az ifjúság, azé a jövő. Igen sikeresen dolgozik a sz. Antal egyesület, minden héten egyszer kiál- litja a szent szobrát a templomban és kenyeret oszt ki a szegények között hitfelekezeti különbség nélkül. Az ev. szegények is mennek kenyérért, mert az éhség fáj és utoljára háladatosságból ké- szek hitőket is feláldozni.

Az ellentábor ily belmissiói ténykedésének sikere számokban is kimutatható. Mig a katho- likusok száma 1869—1898. 45·59 százalékról 51·25 százalékra emelkedett, addig az evangéli- kusok százaléka ugyanazon időszakban 8·07 ről 6·85-re és a református testvéreknél 14·86 ről 12·65-re hanyatlott. Magában az 1898 ik évben térítvények és áttérések folytán vesztett az ev. egyház 1457 és a ref. egyház 4185 lelket. Van kath. pap, ki már ily adatok birtokában be tudja bizonyítani, hogy hány évig fog még fennálhatni a prot. egyház.

Ily tényekkel szemben nem lehet állítani, hogy ninesen veszély, sőt ellenkezőleg égő há- zunk oltásánál szent kötelességét ismerje fel min- denki. Ha tudtunk a mult századokban sokkal vál- ságosabb időben alkalmazkodni a viszonyokhoz és azokkal az eszközöket noha vérrel és étellel elő- teremteni, melyek fenyegetett egyházunkat meg- mentették, legyünk ma is méltó utódai buzgó és áldozatkész elődeinknek és lássunk hozzá az egy- házmentő munkához.

Et ab inimicis nobis discendum est. Az el- lenségtől is tanulnunk kell. A milyen fegyvereket ők használnak, olyanokra van nekünk is szüksé- günk. Használjuk fel az irodalmi eszközöket prot. öntudatunk erősítésére; az iratkák terjesztése a hivek között nem jár nehézséggel. Protestáns jel- legű tanintézetekben, a mi szellemünk legyen az uralkodó és ifjúságunk mentora későbbben is. Ala- kitsunk nőegyesületeket és dalárdákat, valamint olvasóköröket egyházunk szolgálatában. Igen cél- szerűek az ifjúsági egyesületek, melyek 10,000- nyi számukkal egész Európában erős lánczo- latot és kapcsolatot képeznek egyházunk összetartá-

sára és erősítésére. Én e téren egy év alatt legjobb tapasztalatokat tettem. Az ifjúsági egye- sületet megalakítottam, a tagok olvasnak, előadá- sokat hallanak, összhangzású énekeket adnak elő- ünnepeink alkalmából, épülnek és építenek és ál- talában vallásos protestáns irányban neveltetnek és erősödnek. Csak egy tapasztalás fáj, akárhova kopogtam be eleinte az anyagi nehézségek leküz- désére hivatalos egyházi közegeknél támogatásért, mindenütt el lettem utasítva. Sapienti pauca.

A kimutatott veszélylyel szemben az egyház hivatalos ténykedése már nem elegendő. Belmis- siói eszközökhöz kell folyamodnunk, melyek kü- lönféle egyházakban a viszonyok szerint különfé- lék is lehetnek. De a jó rend az egyengetett út és a biztosabb cél elérése kedvéért, a belmissió szervezkedése is a hivatalos egyház által csak jó szolgálatot tehetne magának az ügynek. Mayer- Endre tanár úr szép tervének valósulása, hatalmas szolgálót tenne egyházmentő közös mun- kákban.

WEBER SAMU.

Gondolatok protestáns egyházi zenénkről.

A dunántúli ev. „Egyházi Énektár“ lapjait forgatom, s valami mélabús hangulat lep meg. Sze- retnék erről számot adni azoknak, a kik rossz néven vették, hogy verselő létemre a vállalatban, közre nem működtem.

Nem a mulasztás mentegetése ad tollat ke- zembe, éppen nem! Ha mulasztás terhel, azért a szives felszólítóknak tartozom beszámolni ma- gán úton.

A miért én most felszólalok, az ennek az „Egyházi Énektár“nak a szivdobogására, zené- jére vonatkozik.

A reformáció hive vagyok testestől-lelkestől. Meggyőződésem, hogy a protestantismus nagy vi- lágelvének kell egykor győzedelmeskedni. Nagy győzelmének előjeleit máris tapasztalom, mert a katholicismus minden erőlködése daczára a művelt világ máris protestáns szellemű. A liberális esz- mék, melyek a világot áthatották, csak a protes- táns vallás keretébe illeszthetők bele, a római hierarchicus intézmény kizárja azokat.

De mint magyar is csak protestáns lehetek. Magyarországom kívánja, hogy vallásom intézmé- nye is magyar legyen, s érdekei soha nemzeti érzületünkkel s érdekeinkkel összeütközésbe ne jöjjenek; ilyen egyházat pedig csak a reformáció-

szelleme alkothat s alkotott is mindenütt, különösen nálunk. A magyar protestáns egyház története nemzeti szabadságunk történetével annyira össze van forrva, hogy a kettőt egymástól elválasztani nem lehet; ellenben a nemzeti szabadságunk ellen működő reakció mindig a katholicismussal azonosult.

Tehát magyarságom is a reformáció hívévé tesz, mert csak ennek elveiben látom hazám felvirulását a jövőben.

Csak egyben nem vagyok híve a reformációnak: ez az egyházi zene.

A fejlődésnek indult magyar egyházi zenét a reformáció tönkre tette, tönkre tette azzal, hogy Magyarországon megalakult egyházai közül a lutheriben a német és szláv, a kalviniban a francia egyházi zenét honosította meg.

Pedig egykor nekünk volt magyar egyházi zenénk. Maradványai még megvannak a magyar katolikus egyházban.

Mikor most e tárgyról elmélkedem, fölmerül emlékemben egy egy jelenet régi multamból.

Egy kis városban tanárkodtam akkor. Volt annak a városnak egy kovács mestere, tőzsgyökeres magyar ember, de buzgo katolikus. A ki otthonában családja tagjaiból házi istentiszteletet alakított. A piacziéren volt lakása. Estéknént, mikor e téren végig mentem, kihangzott az ajtatos ének ablakaiból. Sohasem feledem el azt a pillanatot, mikor ez az éneklegelőször csendült a fülemben. Végig rezgett rajtam, mintha valami ősrégi magyar népdal mélabús hangjai lopódtak volna szívembe, olyan tiszta nemzeti, olyan elragadó volt az! . . .

Óh, ha így tudnék énekelni, beh buzgón énekelnék! A magyar zene úgy össze van forrva egész lényemmel, hogy csak egy tactusa zendüljön meg, mindjárt megérezem. Ez a zene lelkesít, ez boldogít, ez tudna üdvözíteni is.

De ezenkívül aztán nincs zene számomra.

Nekem nem kell idegen zene, nem kell se testemnek, se lelkemnek. Egy egyszerű igaz magyar bús nótára sirva fakadok, ellenben a legszebb Beehoven sonáta is hidegen hagy.

Hát miért kell nekem idegen nótát énekelnem éppen akkor, midőn istenemmel óhajtok társalogni?!

Ez ellen nemcsak magyarságom, hanem protestáns voltom is tiltakozik. Ha elengedhetetlen kelléke a protestáns istentiszteletnek az, hogy nekem magyarnak az Isten ígését magyarul hirdessék, miért hangzik ott idegen hangú ének? Ezt a roppant nagy ellenmondást érzem, valahányszor protestáns templomainkban éneket hallok.

Nem fogadom el azt az ellenvetést, hogy századokra terjedő honossága ezt az egyházi zenét jóismerősünk, rokonunk tette, azért az már többé nem idegen nekünk.

Éppen ez a kifogásom ellene. Egy apa, ki nek edes gyermekei vannak, idegent adoptál és saját gyermekeit kitagadja az örökségből.

A magyar protestáns egyház edes gyermeke a magyar zene volt. A XVI. század protestáns magyarjai még magyar dallamok szerint dicsérték az Urat. A kurucz világ zeneköltészetéből még ki lehet mutatni, hogy több darabja eredetileg prot. egyházi ének volt, csak később alakultak át világi dalokká. A híres Rákóczy-nóta is egyházi énekből keletkezett.

Ma már sem az ág, — sem a helvét — hitv. ev. egyházban nem találhatunk magyar egyházi zenedarabot, énekes könyveink minden darabja idegen.

Pedig a magyar zeneköltészet ma is olyan kincses bánya, hogy belőle a két testvér egyház bőven merithetne. De mi a helyett, hogy egyházi zenénk reformálásához fogtunk volna, még azt is, a mi a mienk volt, engedték elvilágiasodni

Különösen a ref. egyházat illeti közelebből a vád, mert hívei tiszta magyarok.

Az ő egyházukban már korábban megindult a mozgalom az egyházi énekköltészet reformálására, de ők is a verssel kezdték, mint mi most, nem a zenével, a mi a fődolog volna.

Mit használ a szép vers, ha idegen dallamra van alkalmazva? Öltöztess fel a német embert magyar ruhába, ha tán a testére rá szabhatod is, csak nyissa föl a száját, kéri a ruhából az idegen szót s annál visszásabb.

Itt a mi egyházunk irányadói két ellenvetést tehetnek. Szinte hallom őket megszólalni:

1. Háromszázados tradíciót nem lehet megváltoztatni.

2. A mi egyházunk közönsége háromféle nemzetiségből alakult meg, nem lehet tehát a németre és a tótira a magyar zenei rhytmust ráerőszakolni. Ők megmaradnának a régi mellett, s így felbomlanék egyházi énekünk egysége.

Nem fogadom el sem az egyik, sem a másik ellenvetést, mert egyikben sincs igazság.

Az elsőben azért nincs, mert nem igaz az, hogy százados tradíciókat ne lehetne megváltoztatni. Az idő, a korszellem sok régi hagyományt elmosott már s alkotott helyette újat. Itt pedig nem is valami újról, hanem arról van szó, hogy magyar nemzeti zenénk foglalja el jogos helyét magyar protestáns egyházunkban is, a honnan az idegen zene kiszorította.

Megengedem, hogy nehezen megy, de ha el sem kezdjük, sohasem lesz magyar egyházi zenénk. Már pedig, hogy nincs rá szükségünk, azt nekem ne mondja senki! Ha oly csodálatos hatása van zenénknek kedélyünkre világias összejöveteleinkben, mennyivel erősebb hatása volna a vérünkbeli zenének egyházi összejöveteleinkben, templomainkban.

A magyar egyházi zene megalkotására a protestáns egyház van hivatva, mert a kath. egyház internacionális és az oratórium féle operai műzene örökre lehetetlenné tette, hogy nemzeti melódiák támadhassanak benne.

Egyedül a prot. egyházban lehetséges ilyeneknek a keletkezése.

Lassanként, évről-évre egyet kettőt ha alkotnának hivatott zeneköltőink magyar zene motívumok alapján, ihletett költők szöveget írának hozzá, egy generáció alatt már egész gyűjteményünk volna. Ezeket aztán fel lehetne venni énekes könyveinkbe, az iskolákban meg tanítanák rá a gyermekeket. A közönség ének-érzéke így lassankint magyarosodna.

Nincs ebben semmi lehetetlen, csak hozzá kell fogni. A másik ellenvetésben sincs igazság, mert nekünk ma sincs egységes egyházi énekköltészetünk, még a zene terén sem. A tót egyházak zeneköltészete különbözik a német egyházakétól. Különbözzék hát a magyar mind a kettőtől, mint a hogy az ige hirdetés különbözik. Háromféle nyelven prédikálunk a magyar, német és tót közönségnek, hát énekeljünk is háromféleképp, ki-ki a maga véreből fakadt zenéje szerint.

Hogy mit akarok ebből kihozni, az már az eddig mondottakból is kiderül.

Ne a versen kezdjétek a reformot, hanem a melódián. Sőt a versen kezdett reform még nagyobb akadálya lesz a melódia reformjának, mert a tetszetős újabb nyelvű vers még inkább állandósítja az idegen dallamot.

Magyar protestáns egyházunk zene reformja csak történeti emlékü idegen dallamnak kegyelmezzon meg, a milyen talán csak egy van: „Erős várunk.“

A többit irtsa ki a magyar protestáns egyház igaz magyar jövője . . .

* * *

. . . Egy jó barátom elolvasta ezt a cikket, mielőtt beküldtem; mikor elolvasta, bizonyos jó-akaró szánó mosolylyal nézett rám s így szólt: „Jámbor poéta, igazad van, de ezt a cikket hiába irtad meg, mert a mit te itt pengetsz, abból sohasem lesz semmi. A mi századok óta honos már egy nép életében, azt onnan ki nem szorítja többé semmi újabb mozgalom; de maga ez a mozgalom sem indulhat meg, mert hiányzik azokban, a kik megindíthatnák, az ahhoz való érzék. Vallásos zene termeléséhez vallásos hangulat kellene, a mi ma nincsen. Esze ágába sem fog jutni senkinek, hogy az egyházi zene terén ilyen irányban valamit lendítsen, sőt még megis haragusznak rád, a miért ilyen témát bolygatsz. Jobb lesz, ha elhallgatod.“

Igazá lehet, de azért csak beküldöm ezt a cikket. Az is meglehet, hogy csodabogárnak fogják tekinteni; több, mint valószínű az is, hogy

sohasem lesz magyar egyházi zenénk . . . Mire való tehát ezeket a gondolatokat nyilvánvalóvá tanni?

Tartoztam vele magamnak és — hátha akad a magyar haza két protestáns egyházában valahol egy velem érző lélek? . . . Hadd találja meg az bennem azt a rokon lelket, a kit talán eddig hiába keresett.

CSENGEY GUSZTÁV.

BELFÖLD.

A keresztyén vallás fölvételének 900 éves emlékét az év végén ünnepelte meg egyházunk; azonban semmi hirt sem olvashatunk arról, hogy a kormány az ünnepélyes istenítiszteleten képviseltette volna magát Budapesten, de még a prot. kormányférfiak megjelenéséről sincs hír. Bezzeg eljárnak a r. kath. ünnepi istenítiszteletekre! Az ellenségére elmennek, a magunkéra nem. — Hol itt a következetesség, de hol itt a protestáns önértzet és hűség?!

A salgótarjáni iskola sorsjegyek húzása, miniszteri engedélylyel, f. évi ápril hó 23-ikára halasztatott.

A római pápa furcsán járt. Kimondotta a tizenkilencedik század utolsó esztendejének 1899-et, de 1900. végén sorra búcsuztatjuk a tűnő századot nemcsak a „szabádoncz“ hirlapok, hanem r. kath. püspökök és r. kath. hirlapok is. Hogy éppen számok dolgában kellett csütörtököt mondani a csalhatatlanságnak!

Októberben a gyermekek vallására nézve kötött egyezségek ezt az eredményt mutatják: 99 esetben kötött r. kath. vőlegény ág. hitv. ev. menyasszonynyal házasságot 22 esetben apa, 7 esetben az anya vallása javára szól az egyezés; 131 esetben a vőlegény ág. hitv. ev. és a menyasszony r. kath., 15 esetben az apa, 34 esetben az anya vallása javára szól az egyezés. A többi egyezséget is beszámítva, veszteségünk 35; az ev. ret. egyház ilyenmő vesztesége 28.

A panaszos falat, a congrua, még mindig nincs az ígéretekkel annyiszor kecsgettet szegény lelkészek kezében, de a kormány még mindig csipeget le belőle. A közoktatásügyi miniszter legújabbán úgy nyilatkozott a „Debreczeni prot. lap“ tudósítása szerint, hogy a lelkészi jóvedelem kiegészítésére az egyes lelkészeket csak addig a napig illeti meg, a melyen meghaltak vagy állásukról eltávoztak. A kiegészítést a törvény szerint előre kell kifizetni, az özvegy vagy árvák tehát kötelesek lennének visszatéríteni, — de miből? A családot a lelkész holta után fél évig teljes javadalom illeti a szegény egyháztól, a gazdag állam majd végrehajtóval veteti vissza

azután a nyomorba jutott gyászoló családtól. De másként ígérte a jóakaratot az 1848-i törvény. A tiszántúli ev. ref. főgondnok fölherjesztést intézett, az igazságtalan, törvénytelen, kegyetlen terv ellen.

Eperjesen a theológiai szakvizsgálati témák ezek: Exeg. theológiából. 1. Az úrvacsorai szereztetési igék hitelessége és jelentése; 2. A messiási eszme. Jesajach 6, 1—6. és 11, 1—9 ben és a Deutero-jesajach 53-ban vonatkozással Jézus messiási fellépésére és működésére. System. theológiából: A keresztyén ember és a világ.

A túrócz szent mártoni evang. hitközség segédlelkésze, Obuch János beretvával fölmeszte torkát és bele is halt sebébe. Levelet, üzenetet nem hagyott hátra s így valószínű, hogy zavart elmével követte el vézertes tettét a még csak 23 éves fiatal ember. Már vagy három hónapja ugyanis ideges főfájás gyötörte és alighanem ilyen rohamban oltotta ki életét.

KÜLFÖLD.

Az új század hajnalán bő alkalma nyílik a prot. egyházi sajtónak arra, hogy szemlét tartson az elmúlt év egyházi és irodalmi viszonyai felett. Egy Nippold 5 kötetes legújabb egyház-története, vagy Paulsen és Herrmann etikája, Ryn kultúrtörténete és más művek, a melyek a múlt évben a német könyvpiacra megjelentek, örök dicsőségét fogják képezni a német prot. irodalomnak. De a német prot. sajtó terén is lázas munkásság jellemzi a német protestáns must. Luthardt és Schürer theol. Literaturblattja, a Theol. Jahresbericht, a Theol. Stud. Kritiken, s a Zeitschrift für Kirchengeschichte, Kirchenrecht és prakt. Theologie első rangú termékei a német prot. sajtónak és szakirodalomnak. Németországban valósággal trónol a theol. tudományosság. Szomorú sors érte XXV. évfolyamában a század alkonyán Beyschlag hallei tanár halálával az agilis „Deutsch-Ev. Blätter“ cz. folyóiratot. Gyászkeretes utolsó száma közli Herzig és Pahnke tanárnak (Beyschlag rokonainak) ravatala fölött tartott beszédét, Haupt tanárnak az elhunyt nagy professorról szóló remek jellemzését, s a folyóiratnak a jövőben való folytatása programját. Haupt és Hackenberg fogják azt tovább szerkeszteni. E folyóirat nálunk is közkedveltségnek örvendett, s állandó forrását képezte a mi külföldi szemléinknek. Örvendünk tehát azon, hogy a folyóirat további megjelenésében fönnakadás nem fog beállani.

A herrnhuti testvérgyülekezetnek nagy halottja van. Nov. 26. hűnyt el Plitt E. H. 80 éves korában Nieskyben. Szül. 1821. Gnadenfeldben. Atyja is kiváló tagja volt e gyüleke-

zetnek. Mint a testvérgyülekezeti diakonissza-ügynek szervezőjét is nagy tiszteletben tartják, 1880. vált meg tanári állásától. De 1882. újból átvette a diakonisszaügy vezetését, a melynek helyéül Gnadenfeld helyett Emmaus jelöltetett ki. Theol. tekintetben bibliahívó állásponton állott és nehéz szívvel vette a modern theológia hódítását a testvérgyülekezet körében. Energikus küzdelmeiben sok keserőséget, sőt gyanúsítást kellett szenvednie. Irodalmi munkásságáért a halle witembergi egyetem a jubileumi évben a theol. doctorok sorába avatta. Főbb műve: Zinzendorf theológiája.

Hoensbroech gróf, az „ultramontanismus“ ismert nevű exjezsuita írója a múlt év végével a lipcsei Breikopf Härtel féle cézgnél következő munkát adott ki: „Das Papstthum in seiner sozialkulturellen Wirksamkeit“, a melynek I. kötete közelebbről az inquisitió, a babona, a „Teufelsspuck“ és „Hexenwahn“ történeteivel foglalkozik. Támadása „az ultramontanizmusról, mint keresztyénellenes politikai uralomrendszernek“ szól, s közelebbről e rendszer csalhatatlan feje ellen intézi a maga fegyvereit. Polemiáját a történeti előadás köntösébe öltözteti, mert abban a meggyőződésben van, hogy „éppen a történetirő szolgálja és harczosa az igazságnak.“ Erről természetesen Rómában nem lehet szó, mivel ott „a dogma korrigálja a történetet.“ A pápas rendszer romlásait „valóban éles polemikával“ deríti föl, s történetének leghomályosabb részleteibe vezeti be az olvasót. Kultúrális befolyásával, a mielőtt magaitenitési processusában még nem érte el a tetőpontot, műve II. kötetében fog foglalkozni, a hol is a pápaságnak az erkölcsiségre, a családra, a házasságra s a rabszolgaságra gyakorolt kultúrális hatását fogja közelebbről ismertetni. Az I. kötetben a pápas hatalom leghomályosabb és legvisszataszítóbb részleteivel foglalkozik, a melynek p. o. az inquisitió, a babona, a boszorkányság, az ördögben vetett hit stb. Iszonyú sok anyagot hord össze, a melyet igen elegáns módon tudott feldolgozni. Az ultramontanizmusról szóló „vademe-cumja“ is egyike a legszebbeknek és legtartalmasabbaknak a legújabb polemika irodalmából.

A pápaság veszedelmeinek jellemzésében mindenekelőtt Hergenrother, Janssen és Pastor modern pápas történetírása ellen fordul, mely szépítő, elhallgató, tagadó vagy egyenesen ferdtő történeti módszerével csak fényoldalait ismeri a pápaságnak, de annak iszonyú tévedéseit nem látja s nem akarja ismerni. Az epigonokkal, p. o. Majunkéval, Diefenbach-al, Sauterrel, Hammerstein és mások tudatlanságával könnyen végez, s pár megkapó példával őket teljesen lealcozza. Különösen semmivé teszi az inquisitiókat, az ismert pápas definitióját, a mely szerint „az tisztán állami s a római egyháztól helytelenített intézmény,“ vagy „hogy a felsőolaszországi és né-

met kegyetlen eretieküldözés csupán II. Frigyes császár, s nem egyszersmind IX. Gergely és követőinek a műve.“ vagy „hogy az eretnekek átadásával a brachium saeculare nak a pápák azok kíméléseért tettek lépéseket“ s végül „hogy magában Rómában sohasem égettek eretnekeket vagy boszorkányokat“ (tehát G. Brunót sem 1600 ban?) stb. stb. Kettő jellemzi közelebbről a pápás történetírást: „elhallgatni, szépíteni,“ s ezen a téren különösen a jezsuiták járnak elől. Az is felette érdekes, a mit a szerző a jezsuita rend kötelékében 13 éven át személyesen tapasztalt, s e tapasztalatok mindenben megerősítik e rend általános ismert machinációit. Hogy agyon fogják hallgatni az ultramontán táborban, magától értődik. Hisz „egy apostata exjezsuita rabiátus szennyíratával“ ki törődne, főleg akkor, ha abban „a pápaságról, mint a világtörténet legnagyobb, legvégzetesebb és legeredményesebb hazugságáról“ van szó. Az ultramontán rendszer meredélyeinek valóságos tárháza e mű. Kíváncsian várjuk a folytatását.

A skót egyházi unió tehát létesült. Mult év okt. 31-ikén jött létre a nagy prot. alkotás a szabad egyház és az egyesület presbyteri egyház hivei között Edinburghban. Hogy ezt a nagy reformátori jellegű jelenséget megérthessük, ismerünk kell Skótország egyházi viszonyait. Ez országnak közel 5.000.900 lakosa van, 1½ millió semmiféle felekezethez sem tartozik, míg a többi 3½ millió 15 különböző vallásfelekezet és 4500 templom között oszlik meg. Az ev. püspöki egyház mellett a maga 7 püspökével, 337 lelkészével, 331 templomával s 111,958 tagjával, s a római egyház mellett a maga 2 érsekével, 3 püspökével, 443 papjával, 345 templomával s közel ½ millió tagjaival Skótország 3 presbyteri egyháza a legelőkelőbb állást foglalja el az egyházi életben, és pedig: az állami egyháznak van 1374 papi köre, 391 lelkészi állomása és 648,476 tagja; a szabad egyháznak van 1109 egyházközsége és 194,399 tagja. Ez egyház közül, mely a tan, szervezet és istentisztelet tekintetében meglehetősen egyezik, az utolsó kettő mult év októberében „Skótország egyesült szabadegyháza“ neve alatt egyesült. A westminiszteri hitvallás s az 1648. kis káté képeztek az egyesülés alapját. Az unió 643 szóval 27 ellen jött létre és beláthatatlan következményei lehetnek a jövőre nézve. Flint, Rainy, Taylor voltak az unió szellemi vezérei, Cameron annak legbefolyásosabb ellensége. Az egyház belélete, főleg a hivek áldozatkészsége valóban követésre méltó.

A brandenburgi egyházi theol. értekezlet nov. 29. Berlinben tartotta ez idei őszi közgyűlését. Mintegy 200-an voltak jelen. Köztük nők is. A gyűlést az elmúlt év főbb egyházi mozanataira való utalással és Beyschlag tanárról való

méltó megemlékezéssel Soden tanár nyitotta meg, majd ugyan ő „a vallás taníthatóságának kérdéséről“ értekezett. Szerinte a vallást nem mindig tudományosan tunitották. A zsidóságban is a tan csak később váltotta föl a törvényt. A vallás stagnálása vezetett a tanra. Krisztus első sorban nem volt tanító, hanem életadó Messiás, ki az istenszágáról szóló felfogásokat helyesbítette. Még hasonlataival sem akart új tant nyújtani, hanem csak a lelkiismeretet fölébreszteni. Pál levelei sem taniratok, hanem hitvallások a gyülekezetek részére s az evangéliumok is csak Jézus életét és nem annak valamelyes tanelméletét adják elő. Csak a görögöknél tantételté vált a vallás lényege s itt is csak a papoknál, míg a laikusok továbbra is vallásos cselekedeteket gyakoroltak. A reformáció hitfogalmának semmi köze a tanhoz. Az ortho-doxia és a rationalismus tanná alakította át a reformáció személyes hitelvét. Kivételt csak a pietismus képez a maga kegyes hitéletével. A vallás, mint tan újabban is sok zavart okozott, mert hát-terbe szorította a személyes hitéletet és vallásos-ságot. A vallás, mint subjektív tulajdona az embernek nem is tanítható, hanem csak személyesen átélhető. A keresztyén személyiség vallásos áthata-sa a fődolog. S mégis tanítanunk kell a vallást, mivel az az ember szellemi lényegéhez szól. S itt különbséget kell tennünk a népiskola, mint nevelőintézet s a felsőbb iskola, mint tanintézet között. Az első vallásos nevelés tiszte a szülői házá, s csak aztán következik az iskola. — A szép és tartalmas előadást lelkesen megélnézték. — Ugyancsak e kérdéssel értekezett gyakorlatibb szempontból Schmidt főtanító. A vallásos ér-zület nevelését hangsúlyozta, a mely előtt a keresz-tyénségnek személyes élethatalomnak kell lennie. S itt azokról a nehézségekről szólt, a melyek-nek a vallástanítás minden fokozaton ki van téve. Maurenbrecher ama nézete, a mely szerint a vallás éppen vallásos okokból az iskolából ki-küszöbölendő, helyeslésre nem talált. — Valóban öröndetes, hogy az alig egy éves értekezlet ily mélyre ható kérdéssel foglalkozott. A vallásokta-tás kérdése nálunk is egyházunk egyik eminens kérdése, a melylyel a mi vallástanáraink már eddig oly sok sikerrel foglalkoztak. Egyházunk jövő képe és állapota annak a kérdésnek lehető helyes megoldásától függ.

A szászországi ev. luth konzisztó-rium az elmúlt évről érdekes statisztikát nyújt. A tartományegyház ev. hiveinek száma 3.840.000. Keresztelés volt 146,655 (7519 vegyes házasság-ból származó gyermekeknél,) konfirmáció 79,962, esketés 36,722 (2424 esetben vegyes házásoknál) és temetés 93,795. Az egyháziasság emelkedését mutatja, hogy 6 új parochia keletkezett, 19 lel-készi állás szervezetetett és 6 új templom felavat-tatott. A gyermekistentiszteletek helye 729 ról

759-re emelkedett. A kollékták összege 166,664, az alapítványoké 865,772. A vallásos erkölcsi állapot kielégítő. A keresztelesek 95%-ról 96-ra, s az egyházi temetések 98 020-ról 98 09-re emelkedtek, míg a házassági válások 933-ról 985-re emelkedtek. A törvénytelen születések és az öngyilkosságok is emelkedtek. A kommunikánsok száma 25,111 el hanyatlott, a mi a jelentés szerint valóban szomorú dolog a százsz. év. egyházban. A felekezeti viszonyok kedvezők. Attérés volt 669, kitérés 603. A Los von Rom mozgalma befolyásolja a sok átérést az ev. egyházba; 1895-ben csak 173 személy tért át a római egyházból az ev. luth. egyházba; 1896-ban már 186, 1897-ben 183, 1898-ban 310 s 1899-ben már 508. A római egyház a vegyes házasságoknál csinál propagandát. Emelkedőben van a luth. egyház a dissidensekhez és a zsidókhoz való viszonyában is, de emelkednek a reformátusok, német kath., separatizált luth. és szekták is. Ezek között szerepelnek a methodisták (116 átérés és csak 23 kitérés.) baptisták, elarbysták, mormonok stb. A százsz. tartományegyháznak ninesen oka a csüggedésre. Csak az a sajnós, hogy Miksa herceg papi agitációja s a százsz. nemesség rokonszenvezése a papismussal és ultramontanizmussal sok gondot okoz és éber figyelmet ajánl az ev. egyháznak, a minek pedig a német protestantizmus klasszikus szülőföldjén nem volna szabad megtörténnie. Erre vonatkozólag már más alkalommal is elmondottuk, hogy a vallás és a politika összezavarása régi baja a német birodalomnak, a melynek egyházpolitikája lépésről-lépésre Canossáig, sőt legújabbban Kináig jutott el.

A lelkeszek javadalmazásának törvényes rendezése az oldenburgi nagyhercegségi zsinatot is foglalkoztatta nov. 22-től decz. 7-ig tartott üléseiben. A főegyházi tanács és az általános lelkeszi egyesület javaslatai állottak egymással szemben. Az egyik a lehető, a másik a maximális hangsúlyozta. A „Chr. der Chr. W.“ közlései szerint következő javaslat lett elfogadva:

5 évi szolgálat u.	2200 m.	legteljebb	2300 m.
6—10	2600	2800	2800
11—15	3000	3300	3300
16—20	3400	3800	3800
21—25	3800	4300	4300
26—30	4200	4800	4800
31 stb	4600	6000	6000

Ez utóbbi a maximum szabad lakáson és kerten kívül. Ez összegekkel szemben a miénk bizony csak morzsaléknak mondható. — Ez életkérdésnek alapos rendezésén kívül az oldenburgi zsinat még az istentiszteleti rendnek kiépítésével is foglalkozott.

Bebel és az ő hívei, a szociáldemokraták, mindig arról panaszkodnak, hogy ők a nemzet kitagadott részei. Pedig hát Bebelnek elegáns villája

van a zürichi tónál s a „Vorwärts“ bemutatása szerint Bebel, Singer, Vollman, Aron és más szociáldemokratáknak egyenként kerek 2.000.000 márka vagyona van. Kötve hiszszük tehát, hogy gyakorlatilag is megvalósítani óhajtanák kommunista elveiket. De híveik másutt is igen jómóduak. Wilhelmshöhe mulató helyét 145.000 márkába vették meg az elberfeldi munkások. Ilyen képmutatók azok az elégtelen szocialisták.

(Eperjes.)

Dr. Szilávik Mátyás.

IRODALOM.

A „Magyar Szó“ előfizetési felhívása.

Felesleges dolgot művelnénk, ha a „Magyar szó“-t tüzetesen ösmertetni akarnók a protestáns olvasóközönség előtt. — A „Magyar Szó“ az egyetlen fővárosi napilap, mely a veszélyeztetett protestáns érdekek védelmét elvállalta s az elvállalt kötelességet lelkesen, becsületesen teljesítette. — Mint a reakció minden nyílt és leleplezett támadásának elszánt ellenlábását látjuk a „Magyar Szó“-t 11 hónap óta nap után küzdeni igazainkért, s a „Magyar Szó“ az egyetlen politikai újság, mely állandó rovatot nyitott a protestáns érdekek védelmére. — Ha mindezekhez hozzávesszük, hogy a „Magyar Szó“ tartalmának gazdagságával, értesüléseinek frissességével, társadalmi és művészeti közléseinek élénkségével jóval kiválék a többi lapok közül, úgy csak lelkiismereti kötelességet teljesítünk, midőn a „Magyar Szó“-t a legmelegebben ajánljuk olvasóink figyelmébe. — Soha nagyobb szüksége nem volt a magyar protestantizmusnak olyan lapra, mint a „Magyar Szó.“ — A „Magyar Szó“ előfizetési ára prot. lelkészeknek és tanfériáknak: Egész évre 20 kor., fél évre 10 kor., negyed évre 5 kor., egy hónapra 1 kor 70 fill.

A „Magy. Prot. Irod. Társaság“ „Köszörű“ című népies kiadványai. Budapest: Hornyánszky Viktor. 1894—1900. évfolyam: 1—70 füzetke. Ára 8 fillér.

E füzetkék a társaság többi kiadványaival együtt hivatva vannak, az ártalmas ponyvairodalmat kiszorítani a nép kezéből és helyébe tanulmányos és épületes protestáns szellemű olvasmányt nyújtani, mely támogatja az egyház és iskola működését és melynek segítségével az egyház lehetőleg oda hathat, hogy még a legkisebb, azaz a legszegényebb prot. ember hajléka az Isten háza legyen a szent irás ama szavai szerint, melyek Jósue XXIV. rész. 15. versében írva vannak: „Én pedig és az én házam tiszteljük az Urat.“ Ezen valóságos nemes célt a társaság általános erkölcsös elbeszélések, életrajzok és történelmi képek a magyar prot. egyház multjából, valamint

más prot. hitelesítő iratok kiadásával is véli elérhető. Bizonyos értelemzők érni, ha az arra hivatott közegek a magyar irodalmi termékeket a kellő módon terjesztik és elvezetik, feltéve, hogy a társaság még számos éven át folytatja a prot. hitelesítést minden oldalról megvilágítólag és megalapozottan ápoló füzetek szaporítását. Mert ezen a téren még roppant sok a tennivaló. Mindenek előtt azzal az előítélettel kell szemben állani, mint ha az efféle irodalmi termékek, — valamint sokak balvéleménye szerint maga a vallás, — csak az úgynevezett „nép“ javára szolgálhatna és a magasabb polczon álló felvilágosodott „mivelt“ -nek derogálna az, ha ilyeneket olvasnának. Ezen káros előítélet megerősítéséhez persze hozzájárul az efféle irodalmi termékek izléses bár, de szerény külseje, nevezetesen a szükséges rövid volta és ennek megfelelőleg az olcsósága is. Azért tehát szerencsés gondolat volt a társaság részéről 15—15 ilyen füzetkét egy-egy csinos kötetbe gyűjtve oda származtatni az úgynevezett „mivelt“ közé is, minthogy ezeknek első sorban a könyvnek vaskos és diszitett külseje és ennek megfelelőleg a magasabb ára is imponál.

Mert ezek az úgynevezett „mivelt“ sok esetben még csak nem is félmivelt. Pedig e szerény külsejű olvasmányból, eltekintve építő erejétől is, mennyit tanulhatnának! Hogy e tanulságos füzetkékből csak egynéhányat említsek, ott van péld. Csiky Lajosnak „A vasárnap megünnepléséről“ című XIV—XV. számú füzetkéje, — Papp Albert: „Dőre Márton felekezeti nélküli akar lenni“ című, XXXIII. számú füzet.

Diósi Márton: „Rajzok egyházunk multjából“ cz. XXXV—XXXVII. sz. füz. — Kenessey Béla: „Bibliai kalauz“ cz. XXXVIII—XL. sz. füz. — Forgács Endre: „A szocziálista“ cz. XLIX. sz. füz. Ha az úgynevezett „mivelt“ ember ilyeneket komoly szándékkal olvas, illetve tanulmányoz, talán meggyőződik arról az igazságról is, hogy az nem is „mivelt“, a ki a vallásban és egyháztörténetben teljesen járatlan és hogy éppen azok a legjobb könyvek, a melyek úgy vannak megírva, hogy azokat a gyermek és a felnőtt ember, a „nép“ és a „mivelt“ is egyaránt olvashatja élvezettel és haszonnal. A ki pedig ezen igazságról már korábban meggyőződött a „Magy. Prot. Irod. Társaság“ ezen népies kiadványa elolvasása után, ha többet nem, legalább ezt fogja mondani, hogy „debuisset pridem,“ még mielőtt a polg. házasságról szóló törvényt megalkották, illetve mielőtt az ultramontánok, vagyis Paxék megtámadták bennünket és ezen megtámadás által ilyen füzetkék kiadására kényszerítettek. No, de inkább későn, mint soha! Midőn magam is elismerem, hogy nem annyira szórakoztató, mint inkább épülő élvezettel

és haszonnal olvastam a szóban forgó füzetkéket, egyúttal kötelességemnek tartom közzé tenni azt is, hogy egynéhány füzetkében egyes passusok nekem és másoknak sehogyan sem tetszettek, azokat részint nem illőknek, tehát feleslegeseknek, részint pedig helyteleneknek, tehát kiigazítani valóknak tartom.

Egynéhány csekélység előre bocsátása után lényegesebb kifogásokra is fogok áttérni. Ilyen csekélységek péld. ezek: „A két püspök anyja“ cz. XVI. sz. füz. 6. old. ezen püspökök leendő anyjához, a ki idegen származású volt, de később magyar nevelésben részesült nevelő anyja báró Kemény Lászlóné, mikor a hajadon árvaleánynak kérője akadt, az eljegyzés alkalmával ezeket a szavakat intézi: „Szeressétek egymást stb., szeressétek az istent stb., szeressétek e drága hazát, mert „e kívül nincsen számunkra hely, itt élnünk-halunk kell.“ Világos, hogy itt a szerző a bárónő által Vörösmarty „Szózat“ -át idézteti. Ezen eljegyzés azonban 1823. történt, a halhatatlan költő pedig csak 13 évvel később, az az 1836 ban volt szíves a „Szózat“ -ot megírni. Itt tehát anachronismus van. — A 11. old. a szerző e két püspökről azt mondja: „S ref. anyaszentegyházunknak ma ők legragyogóbb csillagai.“ Hol lett az megállapítva? Tisztelet, becsület a két püspöknek, de hogy éppen ők volnának „legragyogóbb csillagok“: azt talán még sem lehet ily abszolút határozottsággal állítani, mert tudtommal a prot. zsinat nem szokott szentté avatni senkit, még püspököket sem, tehát aureolákat, gloriolákat, az az nimbuszokat sem osztogathat.

„A kálvinista kenyér“ cz. 68. sz. füz. 15. old. e szavak olvashatók: „ha ez sem használ; az eretnek népség elkergetése s helyükbe hannoverai pápista svábok betelepítése“ stb. stb. A történetbúvárok végképpen még mai napig sem állapították meg azt, hogy Magyarország németajkú lakosait itt miért csufolják sváboknak, holott tény az, hogy ezen lakosok csak elenyésző esekély része valóságos svábok utódai, a java része, sőt a nagy többsége vagy szászok (erdélyrészi és szepesi szászok,) vagy bajvárok (a hiencek Vas-Sopron-Pozsonyvármegyékben,) vagy a Pfalcból és Lotharingiából származó más németek (a Bácskában és Bánságban.) Még csak azt sem állíthatjuk, hogy azok a németek, a kit Géza és Vajk (István) fejedelmek idejében bejöttek az országra. svábok voltak, mert azok is legalább többnyire a bajor néptörzshöz tartoztak. Az igazi ok az lehet, hogy a magyarok az augsburgi csatában, a Lech mezején, Taksony fejedelem idejében, valóságos svábokkal szörnyű módon ismerkedtek meg, miért is a „sváb“ név átkozó szitok név még mai napig is. Feltűnő az a tény, hogy a bécsieket, valamint egyáltalában

az osztrákokat, a kik pedig századokon át több ízben sértettek bennünket, a mennyiben nemzetiségünkől, alkotmányunkból, sőt vallásunkból is iparkodtak erőszakkal kifosztani. — „németek“ nek csúfolják, mert ama hirhedt dal, hogy: „Jaj de h . . . t a német!“ az említett okoknál fogva csakis az osztráknak szól. A rigmus kedvéért bizony „német“ helyett „sováb“ is dalolhatnának. Még igen sajátságos tünemény az is: ha a magyarországi németajkú lakosok, kik tudvalevőleg kevés kivétellel őszintébb magyar hazafiak, mint a többi magyarországi nemzetiségek, a mi 1848—1849 ben is bebizonyult — esetleg bármely politikai párt jelöltjére nem szavaznak, az illető párt lapok sváb választókról referálnak. ellenben azok a párt lapok, a melyeknek jelöltjére szavaznak. nagy tisztességtudással a „derék németajkú honpolgárokat“ emlegetik. De hannoverai svábok sehol, még Németországban sem léteznek, nem is léteztek soha. „De strigis. quae non sunt“ nulla quaestio fiat. Ma holnap majd azt állíthatjuk, hogy Magyarországon azért csúfolják a németajkú honpolgárokat sváboknak, mert köztük nincs sváb. „Lucus a non lucendo canis a non canendo.“ — A szóban forgó füzetkének a címe: „Kálvinista kenyér.“ Az olvasó az egész elbeszélés elolvasása alatt nem érti, hogy miért éppen „kálvinista“ kenyér? Csak a vége utolsó soraiban sejtheti azt, mert ott a szerző ama bánatos zsolnárnak a kezdetét idézi, mely ekképpen szól: „Könnyhullatásom én nekem kenyérem éjjel-nappal . . . Ezt nevezi a szerző „kálvinista“ kenyérnek. De hogy miért éppen „kálvinista“ kenyérnek: azt még mindig nem tudja az olvasó, miután történeti tény az, hogy a magyarországi lutheránusok is untilig eleget izeltek és izelnek ma is ebből a könnyhullatás kenyérből. E füzetkének a helyes címe tehát: „Magy. prot. kenyér“ lehetne.

A 69. sz. füz. 24. lapján: „fehér bitorodba felöltözve!“

A XXXIV. sz. füz. 16. lapján: „Néhány nazarénus és baptista futoncz, kiknek Jézus mellett nem került ki most koncz.“ Ne bántuk a nazarénusokat és baptistákat, mert nem ők a legrosszabb keresztyének, nem is a legnagyobb ellenségeink; tanuljunk inkább tőlük kiirtani a képmutatást, meghonosítani és általánosítani az egyházban a buzgó és őszinte keresztyénséget. Gúnyolással, kicsinyléssel, stb. mindenesetre nem fogjuk megtéríteni, azaz vissza édesgetni az egyházba. Erre más eljárás szükséges, mely azonban nem olyan könnyű és olesó, mint a gúnyolás.

Valamint lényegesebb kifogások talán ezek: „Vége jó, minden jó“ cz. VII. sz. füz. 9. lap, a fonóházban a leányok és legények azt az adventi szent éneket énekelték, melynek kezdete így hangzik: „Almélkodással csu-

dáljuk, véghetetlen szerelmed . . . E szavakat egy féltékeny legény azonnal léha módon alkalmazza, mikor a részéről is szeretett Katinak, az éneket félbeszakítva, azt sugja: „Én is almélkodással csudálom a te szerelmedet“ és később: „Csakugyan szereted Vég Sándort? Nagyon szereted?“ mire Kati elfordulván „egész szívvel“ folytatja az éneket: „Ezt száj ki nem mondhatja, nyelv nem magyarázhatja.“ Egy szent ének ilyen léhán ékeskedő alkalmaztatása a nemi szerelemre talán még sem épületes!

„A kányai mártirok“ cz. 63. sz. füzet 18 lapon elbeszéli a szerző, hogy a kath. uradalom részéről üldözött prot. parasztok közül Bokor András, mikor szemtanúja lett nővérén az uradalom egyik ficsúrja részéről elkövetett erőszakos paráználkodásnak, haragjában marokra fogja a kásza fénkövet és „úgy vágja föbe azzal az úrfit, hogy sohase lett többé belőle eleven úrfi.“ Meghalt az olyan alaposan, hogy a doktoroknak nem maradt tennivalójuk. „Mit tehetett arról Bokor, hogy olyan gyenge feje volt“ (már t. i. az úrfiának.) Ilyen és hasonló könnyelműségről tanúskodó badar és kopott élceskedés csak csökkenti a különben komoly olvasmányoknak a jó hatását.

„A socialista“ cz. XLIX. sz. füzet 13. oldal a tisztartó Balázs nevű socialista munkáshoz e szavakat ordítja: „Ha kend velem akar beszélni, akkor hallgasson kend, mert ha kend azt gondolja, hogy olyan mint én, akkor nagy számár!“ Ilyen az unalmaságig elnyűtt komisz „vicczel“ tisztességes olvasmányt nem lehet fűszerezni. Elvégre a „Magy. Prot. Irod. Társaságnak“ nem is az a feladata, hogy a frivol éleztlapokkal, vagy a Bucsanszky Tatár féle ponyvairodalommal versenyezzen!

Néhány különben sikerült beszélynek egyszerre indokolatlan véget szakítottak a szerzők, mintha csak ott a nyomdában megkérte volna a factor, hogy szabjanak rövidebb véget a beszélyeknek, mert különben 1 vagy 2 oldallal több lesz az 1, 1½, 2 vagy 2½ ivnél, a mi kissé kényelmetlen a nyomdászra nézve. Ilyen hirtelen megrövidített beszélynek látszik pl. az éppen most említett XLIX. sz. füzetke is. Még érdekesen folyik a beszély, egyszerre indokolatlanul, végződik ezen szavakkal: „És csakis így lenne; így lesz boldog Magyarország. Mikor termékeny lesz ember és föld és a tündöklő nép felé sarjadzik majd az örömök dús aratása.“ Ez kissé homályos vége.

Hasonlóan magyarázhatatlanul homályos vége van a XVII. számú beszélynek is. A meghalt pap özvegyének és leányának már ki kellene hurczolkodniok a paplaktól, de egyszerre, nagy meglepetésünkre nyilatkozik az újonnan megválasztott

pap, a ki még rövid idő előtt is káplán volt, a papeány iránt. Szerelmet vall és eljegyzi magának a szeretőt. Az özvegy papné még erről szintén mit sem sejt, de véletlenül betoppan a lugasba, most „az özvegy e látványra egyszerre csak térdre roskadts imára kulcsolva két kezét, zokogá: „Áldjad én lelkem az Urat! Tehát itt halhatok meg, itt halhatok meg! s azzal arcza borulva megcsókolta a földet.“ Gyermekei fölemelik és most sirnak örömkönyveket. Ez a vége. Hiszen e papné e egész beszély folyama alatt szegény ugyan, de jellemes és istenben bízó asszony volt, — honnan most egyszerre az a cigány természet? Szinte halljuk cigányok módjára rebesgetni: „Csókolom kezsit, lábát!“

„A gályarabok története“ cz. II. sz. füzet 14. lapon a szerző meg nem állhatja, hogy ezeket ne írja a szerencsétlen prot. pap és tanító gályarabokról: „Az volt egyik legnagyobb keserűségek, hogy német köntösbe öltöztették őket. Bezzeg nem úgy van most, hanem az az úr, a ki német köntösbe öltözhetik.“ E megjegyzés teljesen felesleges és éppen azért legalább is annyiban árt, a mennyiben elolvasása alatt nagyon is sok világi ötlet zavarja a gondolkodó, épülő félben volt olvasót, például ilyen: „Ha csakugyan ez volt egyik legnagyobb keserűségek, akkor nem igen nagy lehetett a mártíromságuk! Aztán még kérdés, hogy az a 200 ágostai evangélikus, de még az az 57 református egyházi ember (köztük több esperes és szuperintendens), a kiket a pozsonyi rendkívüli törvényszék elé czitáltak, itthon Magyarországon nem jártak-e szintén úgynevezett „német köntösben, mely akkoriban is tulajdonképpen francia volt és most európai vagy internationalis öltözet, — miután tény, hogy nemcsak most, hanem már 200 évvel ezelőtt is a papok, tanítók stb. a nemzeti köntöst csak akkor szokták viselni, a mikor politikailag akartak demonstrálni. Vajjon mikor a szomorú sorsú papoknak, tanítóknak télviz idején fedetlen tömlőczben kellett hálniok, „és hogy meg ne fagyjanak, egymás hátára feküdtek vagy a szemétkébe ásták be magukat, vagy mikor a „legpiszkosabb helyek tisztításával“ kellett foglalkozniok, vagy mikor piszkos csatorna fölött „sárban és fertőben kellett heverniök“ és a „hemzsegő békák és undok férgek miatt nem volt nyugodalmuk,“ (15. és 16. lap.) a német köntös volt egyik legnagyobb keserűségek? Vagy a mikor a gályákon, „hogy ne jajgathassanak, a rabok száját fölpeczelték“ és eledelüket: korpát, kását a „vályuban tálalták fel“ (20. lap) csakugyan a német köntös volt egyik legnagyobb keserűségek? Vajjon a mikor a derék Rujter tengernagy-

nak csak nagy nehezen „sikertült“ a még agyon nem kintott 26 rabot felszabadítani, hány maradt volna önkénytesen a gályákon azon feltétel alatt, hogy akkor majd magyar köntöst kapnak? Vagy az öt év múlva, melyet felszabadulásuk után prot. országokban akarattuk ellenére kellett tölteniök, míg csak 1681-ben a soproni országgyűlés ideje alatt haza nem jöhettek, hány maradt volna a külföldön és hány sietett örömmest hazafelé a „magyar“ köntös kedvéért? Hiszen nem szenved kétséget, hogy a nemzet, habár főképpen, mégsem egyedül a nyelvében él, él az bizony még más látszólag mellékes dolgokban is. Így például a nemzeti öltözet, a nemes népszokások stb. ápolása is növeszti a nemzeti, hazafias érzületet. Azért tehát az ilyeneket szántszándékkal eltagadni vagy elhanyagolni nem kell, soha és sehol. De ezeket éppen akkor és ott is mint fődolgot hangsúlyozni, a mikor és a hol nagyobb fájdalmak nyomasztják és nagyobb veszélyek fenyegetik a szerencsétlen embereket — az ilyen eljárás nagyon is emlékeztet arra az ismeretes adomára, mely szerint egy német tanító-tűzvész alkalmával a veszély helyére szaladó parasztokat, a kik „Feier,“ „Feier!“ kiáltásokkal közhírré akarták tenni a közveszedelmet, — magához hívta és arra figyelmeztette, hogy nem „Feier,“ hanem „Feuer“ a helyes kiejtés és hogy egy jó német hazafi csakis „Feuer“-t kiált! Vagy azt a nem kevésbé ismeretes adomát felélénkíti emlékezetünkben, mely szerint egy híres német nyelvész, kit a haldokló neje ágyához hivatott: „Kon.m', komm', lieber Heinrich, ich stirb, mire a tudós oda sietve, szemrehányólag ezeket mondta: „Aber, liebe Klára, man sagte doch nicht: „ich stirb,“ sondern: „ich sterbel“ Lám, 8 évvel ezelőt egy magyar prot. püspök németajkú ekklézsiába kanonika vizitációra menvén, ez alkalommal a piaczon összeraglott németajkú paraszt asszonyokhoz beszédet intézett, hogy hát: „miért viseltek még mindig német szoknyákat, holott férjeiteknek máris magyar viseletük van? Szabjatok magatoknak mielőbb magyar, azaz „bő“ szoknyákat!“ stb. Vajjon helyén volt-e e beszéd? Kanonika vizitáció volt-e az, avagy más? Ha ez a püspök a kanonika-vizitáció után következett banketten, tehát szűkebb körökben ugyan ezt az ügyet szóba hozza, hogy hát hassanak oda stb. — vagy ha esetleg a püspökné is jelen volt, és ez megpendíti ezt az ügyet asszonyok közt stb. ez már egészen más lett volna, azaz ügyesebb és talán jobb foganató eljárás. De így, ő maga a püspök! Kanonika-vizitáció alkalmával! Aztán, a mig ő beszélt, ott állott ő maga is „német“ köntösben, bugyogóban. Difficile est, satyram non scribere!

Hetzel Samu.

Erdélyi protestáns lap. „Itt vagyunk egy új év küszöbén. Nem csak egy egyszerű új esztendő, de úgy tetszik nekünk: egy új idő küszöbén. Értsük csak meg az idők jelét. A világ zűrzavaros zajában észrevehetőleg zendül át egy bizonyos alaphang. A kor megtalálta az ember fejét, karjait s most az embernek. . . szívét keresi. A mai kor ismét sejtí és mind világosabb tudatára jó, hogy az ember legbensőbb lényé az érzület s a társadalmi élet törvénye is itt rejlik. A jövődönék s már a mai időnek is mindinkább elismert feladata a társadalomnak és az egyének, az individualizmusnak és a socialismusnak keresztyén harmóniája. Az „egy mindnyájáért s mindnyája egyért“ elve ez. E szent feladatot ismét csak az érzület fogja megoldani. És pedig a keresztyén érzület. Az idők mind sürgetőbb appellálnak a szeretetre. Maga a mai socialdemokratia karrikaturája. Az államok mind több és több oly törvényt hoznak, melyet az emberszeretet kodificációjának tarthatunk. Az egyház ma mind hangosabban hirdeti, sürgeti a szeretetet. Ez mind az idők jele. Ismerjük meg az idők e jelét. A mai kor érzi a szeretet szükségét. Es ez a kor-szellem, mely szeretetet sürget, bizonynyal Istennek lelke, ki örök szeretet és Jézusnak szelleme, ki Istennek tökéletes kijelentése s ki maga is életét adta az emberiségért szeretetből. Ime az új idő: a Jézus Krisztus! Most, most nyílik meg egy szebb jövődő. A keresztyénség újból az élet vezetője lesz s az evangéliomnak újabb győzelem int . . . A szeretetnek bizonyosága pedig a cselekedet. Egymás gondjának fölvevése, egymás terhének hordozása, az elveszendők megmentése, anyagi és erkölcsi segítség, egymásnak szolgálat, egymásért való áldozat. A szeretetnek igazi formulája: a szeretetmunka. Szeretetmunka! S a földön újra megkezdődnek az angyali jelenések.“

Protestáns egyházi és iskolai lap. „A nagygeresdi egyezés és Szeberényiek. Többször rá kellett már mutatnunk arra a testvérietlen és keresztyénteles gyűlöletre, a mely az „Ev. Egyházi Szemlé“-t és annak névtelen vagy álnevű munkatársait a kálvinisták iránt eltölti. Most ismét rá kell mutatnunk annak egy csunya példájára. A nevezett lap decemberi számában egy Lutheránus nevű író a két protestáns egyház közt megújítani szándékolt nagygeresdi egyezséget tárgyalja. Kézzel, de sokkal inkább lábbal tiltakozik az uniónak evang. lutheránus egyházába való bevitele ellen, s ráállva arra a türelmetlen orthodox lutheránus, vagy jobban mondva: magyar kálvinista ellenes alapra, a melyen Szeberényi lapja felépül, — az igaz lutheránus lelkiismeret ellen elkövetett bűnnek minősíti az egyezés ama rendelkezését, hogy a lelkészek s más felekezet tagjainak, azok szokásának megfelelőleg oszszák ki az úrvacsorát. Már hogy tehetné ezt

egy igaz lutheránus pap?! Hiszen csak az ostyával való úrvacsora az igazi, s hiszen az orthodox lutheri felfogás szerint a kálvinista, a ki nem hiszi, hogy az úrvacsorában testiképpen veszi a Krisztus testét és véré, az nem keresztyén és csak kárhozatot eszik és iszik. Lutheránus úrral nem akarunk vitatkozásba bocsátkozni. Ám vallja a maga konfesszióját; egy dolog azonban bizonyos, s ez az, hogy a mikor nem a lelkiismereten való erőszaktevélyről s nem a hitbéli meggyőződés elhalványításáról vagy annak lerontásáról van szó, hanem arról, hogy elveszendő juhainkat összegyűjtögezzük és az evangéliomi hitnek megtartsuk, akkor úgy beszélni és úgy szeretetlennkedni, mint ő teszi: szégyenére válik egy keresztyén lelkipásztornak.“

Raffai Sándor confirmatiói tankönyve, mely e lap szerkesztőjének 100 frtos pályadíját megnyerte, a napokban második kiadásban jelenik meg; ennél a kiadásnál a szerző tekintetbe vette azon lelkészek észrevételeit, a kik a könyvet már tankönyv gyanánt használták, s így az új kiadást méltán lehet javított kiadásnak tekinteni és méltán lehet tankönyvnek ajánlani.

TEMETŐ.

Engisch János szeghegyi evang tanító 26 éves korában t. hó 28 án elhunyt.

Elszomorodott szívvél tudatjuk Justh Sámuel Istvánnak szepes-sztrázsai ág. hitv. ev. lelkésznek és XIII. szepes-városi érdemdús főesperesnek 1901. január 4-én munkás életének 73 ik és főesperesi hivataloskodásának 6-ik évében az Úrban történt csendes elhunytát.

A XIII. városi egyházmegyei elnökség.

Zászkáli Skrabák Géza hegyeshalmi (Monsom.) evang. lelkész 18 évi hivataloskodás után folyó évi január 1-én meghalt. Özvegyet és 4 neveletlen árvát hagyott hátra.

ÜZENETEK.

Kézirat visszaküldésére nem vállalkozom

S. K. A mult év végéig ki van fizetve. — **K. A.** Elkésett; sajnálom. — **T. G.** Türelmet kérek, de csak rövid időre már; sziveskedjék megírni: mikor küldte be az egyház az előfizetési díjat? — **W. S.** Köszönöm. — **B. Gy.** Ki lesz hirdetve a pályázat, mint az új szabályrendelet megköveteli. — **D. Gy.** Azért szüntettem meg a lap küldését, mert az előfizetési díjat nem küldötte be, három felhívásomat pedig csak válasza sem méltatta. Igaza van abban, hogy újévkor szokás előfizetni, de abban meg nekem van igazam, hogy előre, nem utólag

szokás fizetni A ki szívességet kíván tőlem, leg-
alább azt adja meg nekem, a mit az illedelem meg-
kíván: válaszoljon leveleimre, mikor azt kérdezem,
hogyan küldjem-e tovább is a lapot. — **S. O.** Szive-
sen várok.

KÁPLÁNT

keresek, a ki tót nyelven is képes
fungálni, javadalmá 1600 korona, teen-
dői közé az állami elemi iskola ág.
h. ev. növendékeinek vallástanítása
is tartozik, ha pedig a helybeli ke-
reskedelmi iskolában is tanítaná a
vallást, javadalmá 400 koronával meg-
szaporodik. Pályázók a nagyrőcei ág.
h. ev. egyház lelkészi hivatalánál
január 25-ig jelentkezzenek. Az állás
folyó évi február 1-ével elfoglalandó.

4. 2-1.

Magyar és tót nyelvben jártas

KÁPLÁNT

keresek. — Fizetése lesz 600 korona
és teljes ellátás, kivéve a mosást. —
A hely sürgősen elfoglalandó.

Szarvas, 1901. január 3.

Zvarinyi János

3. 1-1.

ev. lelkész.

A szeghegyi ev. egyház Engisch
János korai halála folytán az elemi
I. fiúosztályba

tanítót, esetleg tanítónőt

keres, kinek évi fizetése 700 korona
és 100 korona lakpénz = 800
korona havi előleleges részletekben.
— Tannyelv német, magyar. —
Az állás azonnal elfoglalandó.

2. 1-1

Engisch Frigyes

ev. lelkész.

Pályázat.

A körmöczbányai egyház eddigi
segédlelkésze lelkészül megválasz-
tatván,

segédlelkész-vallástanárt

keres, ki a magyar, német és tót
nyelvet birja. — **Jövedelem:** 1600,
azonkívül stólákban 60—70 kor.,
bútorozott szoba és 12 mm. fa. —
Az állomás lehetőleg február 1-én
elfoglalandó. Bővebb felvilágosítás
alólirotnál.

Raab Károly

lelkész-esperes

1. 2-2

HÖNIG FRIGYES

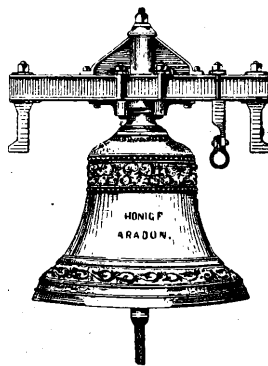
gőzüzemre berendezett

harang- és érczöntője, szivattyú-gyár

ARAD, Rákóczy-utca II-28. szám.

Alapított 1840-ben.

A legnagyobb állami éremmel kitüntetve 1890-ben

Ajánlja cs. és kir.
szabadalmazott ha-
rangjait, melyekkel
bármely más harang-
gal szemben 25%
súly és ár meg-
takarítás ére-
tik el.

Kitünő jó hang és tar-
tóságaért 10 évi sza-
vatolás!

A legkedvezőbb fizetési
feltételek!

Vasúti szállítás ingyen.

Forgatható vasharangfelszerelések és vas-
harangállványok. **Régi harangoknak**
forgatható vasszerelésre való átalakításuk
avagy azoknak **csekély felülfizetés**
mellett új harangokkal való be-
cserelésük.

Bővebb felvilágosítás és képes árlapok kívánatra
díjmentesen küldetnek. 13. 24-19